

STUDIJE

KARAKTERISTIČNE BIBLIJSKE LIČNOSTI I NJIHOVA RELEVANTNOST ZA RAST U VJERI DANAŠNJEG ČOVJEKA

Celestin Tomić

Ispravno čitamo Bibliju samo ako otvoreni Duhu pustimo da nas ona izgrađuje, preobražava i posvećuje. Čisto akademski ili neosobni pristup Bibliji pretvara Bibliju, Knjigu života, u groblje misli koje su nekoć, u dalekom vremenu, bile sposobne pokrenuti ili nadahnuti čovjeka tog vremena, ali sad leže mrtve ispod izlizanih i istrošenih stranica. Značilo bi ušutkati Božji glas, Božju riječ i snagu Duha da ona ne odzvanja u mojoj duši, da me ne zgrabi u dubinama mojega bića, da me ne preoblikuje u novo stvorenje po vjeri u Kristu Isusu, da čovjek Božji bude vrstan, za svako dobro djelo sposoban (2. Tim 3, 1-17).

Biblija smatra vjeru "izvorom i središtem svega religioznog života. Naumu što ga Bog ostvaruje u vremenu čovjek se mora odazvati vjerom."¹ Nije moguće iscrpiti sve bogatstvo vjere i njezine učinke u biblijskim osobama. Iznijet ćemo samo kako je Izrael i kršćanstvo izrazilo bit i bogatstvo vjere (I) i kako se ta vjera očitovala u biblijskim velikim likovima (II). Neće to biti čista informacija, već otkrivanje snage i moći vjere koja je i danas u stanju da nas preobražava i postane izvorom života i nade, pobjede i radosti u našoj sivoj svakidašnjici.

I. VJERA U BIBLIJI

Teško je riječima izraziti stvarnost, život. To je još teže kad smo na vjerskom području.

Izričaji se uzimaju iz profanog svijeta i analogno se prenose u vjersku sferu, u odnos čovjeka s Bogom. Znamo koliko su se mučili stari Židovi da nađu prikladan izričaj koji bi izrazio svetost njihovih odnosa s Bogom i Boga s čovjekom. Dosta je prisjetiti se raznolikosti rječnika da izraze neku vjersku stvarnost kao što je vjera, ljubav, savez. Još su se u većoj zabuni našli židovski učeni rabini kad su prevodili bogatstvo svojeg vjerskog rječnika na grčki jezik.

Potrebno je stoga da shvatimo smisao neke vjerske riječi te upoznamo njezino profano značenje koje nam može pomoći da dublje uđemo u vjersku stvarnost koja se tim izričajem želi izreći.

1. BOGATSTVO ZNAČENJA RIJEČI "HE'EMIN—VJERA" U STAROM ZAVJETU

Najdublji, najosobniji i najživotniji odnos s Bogom Izraelac izražava riječju *he'emin* — vjera.² Dolazi od korijena *aman* što znači podrža-

1. J. DUPLACY, *Vjera*, RTB, Zagreb, 1969, 1420.

2. Vidi: JEPEN, *He'emin* u: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, sv. I (1983) 320 — 333; J. HEIJKE, *De Bijbel over geloven*; navod po tal. prijevodu: *La fede nella Bibbia*, Bari, 1971, 10 — 18; H. HAAG, *Bibel — Lexicon, Glaube*, 592 — 596; P. ANTOINE, *Foi*, DBS (1938) 276 — 291.

vati, prenositi, čuvati, pridržati, poduprijeti, hrabriti, dati snagu... U dnu je značenje čvrstoća, temeljitost, solidnost.³

Bliska je i riječ *emet* – istina, ili bolje stvarnost i to snažna, moćna, valjana, stvarnost koja je prokušana i dokazana je da je sigurna. Za Grka je istina ono što je očito, jasno, prozirno; suprotno je lažno, zabluda. Za Izraelca je istina ono što je čvrsto, solidno, isprobano, sigurno, a suprotno istini je *hebel* – ispraznost, ništavilo, bez čvrstoće i utemeljenosti. Emet postaje eshatološka stvarnost kad će sve biti čvrsto, skladno, sigurno, nepromjenjivo i vječno.

Bog je nazvan *El amen* i *El emet*. "Tko se u zemlji bude blagoslivljao, nek se blagoslivlje El amen, Bogom vjernim. I tko se u zemlji bude kleo, nek se kune El amen – Bogom vjernim." (Iz 65,16). El amen je siguran temelj svome narodu, dostojan pouzdanja; njemu se vjernik može posvema predati i na njega se osloniti (Ps 31, 6). Bogovi su ispraznost, praznina, ništavilo, samo Bog Izraelov je sigurnost i čvrstoća. Njegove su riječi istina i njegova obećanja sigurni, nepomični temelj na koji se čovjek može osloniti (Ps 132, 11). "Vjernost – emet Jahvina ostaje do vijeka." (Ps 117,2). Emet je sam Božji bitak. "Uistinu, Gospode, Jahve, ti si Bog, tvoje su riječi emet – istina." (2. Sam 7, 28).⁴

Narod koji tako govori o Bogu, nije to otkrio kao neku statičku stvarnost, već kao dinamičku koja se otkriva u povijesti. Bog je emet jer se tako objavio. Izrael je iskusio Božje zahvate, obećanja, riječi u povijesti kao stvarnost, sigurnost, temeljitost na koju može svoj život osloniti.

Što znači dosljedno *he 'emin*? Oblik je kauzativan i znači ono što čini solidnim, čvrstim, sigurnim... Riječ uvijek izražava nešto životno. Znači: u svojem životu priznati da je Bog siguran, čvrst temelj, da na njemu mogu postaviti svoje posvemašnje predanje, na njega se osloniti, njemu se posve povjeriti. I to ne samo kao pojedinac već kao zajednica, Božji narod. Riječ ima i nacionalni značaj. Izražava utemeljenost Božjeg naroda, njegovu solidarnost koja izvire iz solidarnosti Boga prema svojem narodu. Znači vjeru u djelatno vodstvo i stvarnu prisutnost Boga u životu zajednice, u Božjem narodu na svim razinama.

He 'emin znači da Bog nije neko apstraktno božanstvo izvan prostora i vremena. Bog je vodič povijesti i života Božjeg naroda. On ide sa svojim narodom, pokreće ga, vodi ga. Vjera znači da je Bog jedina moć na koju se narod može osloniti (Izl 14, 31). On je pećina, hridina i voda prema sigurnoj budućnosti.

He 'emin vjera zahvaća sve dimenzije čovjekovog života i to korjenito i temeljito. Znači: prihvatiti Boga svim svojim bićem, svim srcem, svom snagom. Ako nemamo predanja u Boga, tj. nemamo vjere, čovjekov život nema sigurnosti, čvrstoće ni povezanosti; nema čvrstog tla koje Bog daje čovjeku vjerniku i čini mu život sigurnim i mirnim. Ako nešto Bogu uskratimo u predanju, postajemo kao nevjernici i "Jahve će ti dati srce uznemireno... bojat ćeš se i danju i noću, i nećeš biti siguran za svoj život." (Pnz 28, 65 s). U vjeri postajemo dionici same Božje stvarnosti, napuštamo varave i lažne prividnosti i ulazimo u vječnu, blaženu Božju istinu.

Bog se objavljuje svojem narodu kao *emet* – istina, a narod i svaki pojedinac odgovara Bogu vjerom – *he 'emin*. Ovaj izraz je moguć samo u monoteističkoj religiji i temelji se na savezu koji je Jahve sklopio sa svojim narodom. Stoga postaje isključiv izričaj za odnos čovjeka i Boga u objavljenoj religiji. Nikada se u Bibliji taj izraz ne upotrebljava da se izrazi odnos čovjeka i božanstva u drugim religijama. Samo u Izraelu odnos čovjeka s Bogom koji se objavljuje u povijesti izražen je riječju *he 'emin*.⁵ Time je Izrael otkrio i izrazio ono što je iskusio u svojoj povijesti: Božju blizinu, prisutnost i sigurnost.

---

3. Od korijena *aman* dolazi i riječ *Amen*, tako česta na našim ustima, ali izgubila je u nama svoje dubinsko značenje. Onaj koji kaže "Amen" obvezuje se svojski da će ispuniti zadanu riječ i da ona neće ostati prazna i pusta. Usp. 1. Kr 1, 36.

4. Vidi J. HEIKE, *nav. dj.*, 12 s.

5. Vidi J. HEIKE, *nav. dj.*, 16 s.

2. BOGATSTVO ZNAČENJA RIJEČI PISTIS EIS – VJERA U NOVOM ZAVJETU

Vjera i vjerovati – pistis i pisteuo jesu riječi koje najčešće susrećemo na stranicama Novog zavjeta, više od 600 puta. Izgovara je i Isus i apostoli. Ako usporedimo Novi zavjet sa Starim zavjetom, iznenađuje nas ta učestalost.⁶ Nešto se novo moralo zbiti u Novom zavjetu što je pobudilo interes za vjeru, ostvarilo renesansu vjere, važnost vjere.

Izraelac je svoj životni odnos s Bogom izrazio riječju *he'emin*. Grčki prevodioci tu riječ prevode riječju *pisteuo* – *pistis*, kojoj daju smisao starozavjetnog izričaja. Grci inače odnos čovjeka s Bogom izražavaju *eusebeia* od korijena *seb* što izražava odvojenost, strah, plašljivost, čuđenje, zapanjenje... Narodi grčkog jezika čude se da su Židovi svoj odnos s Bogom izrazili riječju *pistis*, a još više se čude kršćanima koji toliku važnost pridaju toj vjeri – *pistis*.⁷ Kršćani riječju *pistis* izražavaju isto što i Izraelci riječju *he'emin*. Znači: povjerenje, uživati povjerenje, predanje u Boga koga shvaća kao prisutnu stvarnost. Ako shvatimo vjeru kao temeljno religiozno držanje čovjeka pred Bogom, onda na pitanje odakle toliki interes za vjeru kod prvih kršćana, odgovor možemo naći u činjenici da su iskusili i upoznali Božju stvarnost na način nepoznat u Starom zavjetu, a ta je da je Bog u Isusu postao čovjekom (Iv.1, 14). Bog je postao čovjeku na neočekivan način blizak, postao je u Isusu njegov brat i supatnik na njegovu životnom putu. To kršćansko iskustvo ostvaruje novost i interes za vjeru. Ona je u posebnom osobnom i životnom odnosu s Isusom. To novozavjetni pisci, posebno Pavao i Ivan, izražavaju gramatičkim neologizmom: *pisteuo eis* – vjerujem u. Želi se reći da su oslonac, predanje i vjera usmjereni u Krista, kristocentrični.⁸ Vjera i dalje sinovski odnos s Ocem izražava familiarnim jezikom kao i u Starom zavjetu, ali sad prolazi kroz Isusa Krista, Sina Božjega, i dobiva dublji, intimniji i prisniji odnos.

Još jedna važna činjenica. Kršćani se odvajaju od židovstva i poganstva po vjeri u Isusa Krista, u uskrsnuće tijela, u euharistiju, u moć krštenja, u snagu Duha Svetoga... Ipak se ne na-

zivaju ni isusovci, ni hasidim, ni baptisti, ni adventisti, ni kršćani ni pentekostalci, već *pistoi* – vjernici.⁹ Pavao piše Solunjanima 51.godine i naziva ih *pisteuontes* – vjernici; taj je naslov tada već poznat i ne treba ga tumačiti. Iako nam je izraz danas toliko poznat, moramo imati na pameti da se nije upotrebljavao u religioznom smislu. Znak *pisteuo* – vjerovati uopće ne odražava religiozno držanje od kojeg bi kršćani bili

---

⁶ U Starom se zavjetu *he'emin* pojavljuje oko 24 puta, dok u Novom zavjetu *pistis* i njezine izvedenice više od 600. U Isusovim ustima kod Mt 27 puta, kod Mk 12; kod Lk 24, kod Iv više od 100 puta. Vidi J. HEIJKE, *nav. dj.* 47.

⁷ Vidi *Pistis, pisteuo, pistos* u Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, sv VI, 174 – 230; J. ALFARO, *Fides in terminologia biblica*, Gregorianum 42 (1961) 463 – 505.

⁸ *Pisteuo eis, Credo in, Vjerujem u Boga Oca* i Sina i Duha Svetoga izriče bit i posebnost kršćanskog vjerovanja. Erazmo Roterdamski je uočio da sveti Ciprijan dosljedno upotrebljava izraz *credo in* kad je riječ o Presvetom Trojstvu. Sveti Augustin je to sistematizirao: *credere Deum, credere Deo*, jesu prva dva stupnja vjerovanja ali ne izražavaju istinsku vjeru. Samo *credere in Deum* čini nas kršćanima. I zlodusi su vjerovali Isusu, ali nisu vjerovali u Isusa, nisu imali vjere. (Aug: In Johannem, 29, 6).

Sredovječni su pisci to još jače naglasili: *credere Deum* je fides cognitionis, spoznajna vjera, za istinu držati da Bog postoji; *credere Deo* je fides fiduciae, vjerujem u Božji autoritet; *credere in Deum* znači osloniti se, predati se Bogu u ljubavi cijelim svojim bićem. I nevjernici – infideles mogu vjerovati da Bog postoji, čak vjerovati Bogu, ali ako ne vjeruju u Boga, nisu pravi vjernici, kršćani. Vidi Pseudo-Hugo a S. Victore, PL 183, 668 BC; Dionizije Kartuzijanac, Opera omnia, t. 17, 341 s.

Humanisti su u 16. stoljeću zapazili da je *pisteuo, credere in* barbarski izričaj. Francuski humanist Ch. Longueil je posebno divljao na izraz "fides in" i redovito ga zamijenjivao riječju *persuasio*, uvjerenje. Erazmo Roterdamski, oduševljeni humanist, zapisao je te "jezične netočnosti", ali je uvidio da je upravo u tome specifična i duboka kršćanska revolucija i u izboru riječi *pistis* i u njezinoj konstrukciji: *vjerujem u* izriče ono specifično i najdublje u kršćanskom novom postojanju. Odbaciti to da se spasi "ciceronski jezik" bilo bi "izdajstvo vjere", učiniti kršćanina opet poganimom. (ERAZMO ROTTERDANSKI, *Ciceronianus* 1528; H. de LUBAC, *La foi chrétienne, Essai sur la structure de Symbole des Apôtres, Paris, 1970*; A STERLE, *Nekateri premalo upoštavani vidiki v pojmovanju vere, BV*, 1-3 (1972) 27-49; posebno 31-34.

⁹ Vidi J. HEIJKE, *nav. dj.* 43 s.

posebna grupa. Ni u Starom zavjetu ni kod Židova tako se ne nazivaju štovatelji Jahvini. Još čudnije je moralo zvučati u ušima Grka da biti kršćanin znači biti "vjernik".

Što se dogodilo da su pripadnost kršćanstvu izrazili riječju vjernik? Pavao i ostali kršćanski propovjednici naglasili su na nov način Božju zbilju kao temelj života, normu i pokretač života, kao prvog i posljednjeg čimbenika povijesti i života. Vjera kršćana obraćenih iz poganstva, vjera je u Boga Izraelova (1. Sol 1, 8). Ali ta se zbilja Božja sad očitovala u događaju Isusa Krista na neočekivan i zapanjujući način, i kršćanstvo to temeljno i životno iskustvo odražava i izražava vjerom u Isusa Krista i vjernik je onaj koji tu vjeru prihvaća.¹⁰

3. VJERA U CRKVI

Kroz povijest Crkve oci i teolozi naglašavali su sad ovaj sad onaj oblik vjere. Posebno je u posljednjim stoljećima teologija naglašavala više intelektualni oblik vjere, prihvaćanje istina sadržanih u objavi, a manje osobni odnos posvemašnjeg i potpunog predanja kako izlazi iz poimanja vjere u Bibliji, to jest onaj osobni odnos i posvemašnje predanje čovjeka Bogu koji ga ne poziva da obogati njegove spoznaje i ispravi ideje, već nadasve da ga privede svojoj ljubavi i spasenju, da ga pozove u zajedništvo sa sobom i da ga u nj prigrlji (DV 2).

Drugi Vatikanski sabor dao nam je potpuniji opis vjere u DV 5: "Bogu objavitelju treba odgovoriti 'poslušnom vjerom' kojom čovjek čitava sebe slobodno Bogu izručuje stavljajući na raspolaganje 'Bogu objavitelju potpuno i odano služenje uma i volje' i dajući slobodan pristanak objavi koju je on dao. A da uzvjerujemo, treba nam Božja milost koja predusreće i potpomaže, i iznutarnja pomoć Duha Svetoga da srce pokrene i k Bogu obrati, otvori oči duše i dadne 'svima ugodnost pristanka i vjerovanja istini'.

Ovu biblijsku definiciju vjere smatra se nečim "najrevolucionarnijim" i najvažnijim u pokoncilskoj obnovi i njezinu navješćaju.¹¹ U čemu je ta novost i važnost?

Drugi vatikanski sabor daje poimanju vjere biblijsko—spasenijsko značenje, ono što izriče

riječ *he'emin* i *pistis*. Sadržaj vjere i kršćanskog naviješćanja (*fides quae*) nije u prvom redu skup istina razumu nedostupnih, Božji nauk kojim hoće čovjeku utažiti žeđ za spoznajom i prirodnoj spoznaji čovjeka za Bogom pridodati nove spoznaje. Objava nije spoznaja nečega nego Nekoga, nije spoznaja nekih istina, već je to Osoba Boga koji se objavljuje. I svrha objave nije spoznaja Boga u sebi, već objava njegova nauma spasenja, njegove ljubavi kojom poziva čovjeka u zajedništvo sa sobom, u suživot s Bogom, u zagrljaj Trojednog Boga (DV 2). Ta objava dosiže svoj vrhunac u utjelovljenju, Riječ koja ulazi u povijest kao čovjek. Stoga je vjera uvijek vjera u Krista, uključena u obećanjima i pripravi Starog zavjeta i jasna i izričita u Kristu koji je posrednik i punina sve objave (DV 2).

I čin vjere (*fides qua*) jest odgovor čovjeka Bogu Objavitelju, odgovor slobodan i svjestan u činu predanja osobnog i životnog Bogu Objavitelju. Stoga je čin vjere isti i kod priprostog vjernika i kod teologa, iako ovaj više pozna razumski sadržaj objave. Istine koje razumom spoznajem, kao postojanje i providnost Božja, još nije vjera iako mogu pripremiti na vjeru. Vjera je pristanak razuma i volje, cijelog bića Kristu Objavitelju, posvemašnje predanje Kristu i u Kristu Ocu. Istina vjere nije nešto nego netko — Bog koji mi se objavljuje u Kristu. Zato kršćanska vjera nije vjera u neke istine, nego vjera u Isusa Krista, vjera koja spašava.¹²

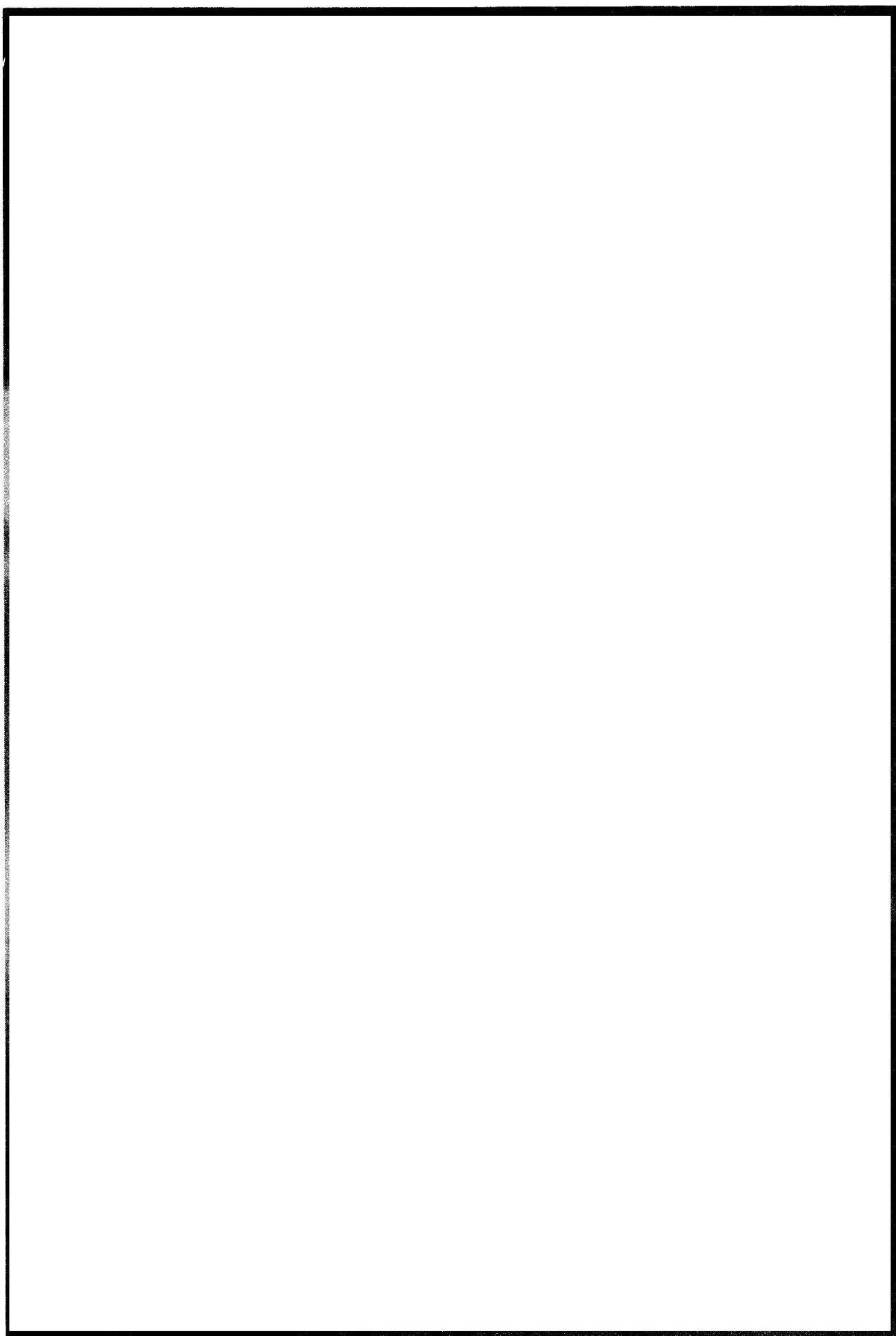
Kršćanska vjera uključuje razumsku opravdanost, životnu odluku i milost vjere. To su čimbenici kršćanske vjere. Danas se pojavljuju iracionalističke težnje kao reakcija na odviše ra-

---

10. Riječ "vjera" u današnjem našem jeziku izgubila je kao i mnoge druge biblijske riječi jedrinu i posebnost. Danas govorimo o vjeri u čovjeka, u filozofiju, znanost, u tehniku... Govorimo o vjeri materijalista, pa čak o "ateističkoj vjeri". Za kršćanina se kaže da je čovjek koji prihvaća "transcendentalne vrednote", čovjek koji prihvaća jednu ideologiju. Govorimo o vjeri u sebe, u budućnost, u pakao, u sotonu... "Kad bi nas slušali prvi vjernici, mislili bi da smo idolopoklonici ili bogohulnici, jer po njihovu shvaćanju i dosljednom izražavanju moguće je vjerovati samo u Boga." A. STERLE, *nav. čl.*, 34.

11. Vidi A. STERLE, *nav. čl.*, 27.

12. Vidi: J. RATZINGER, L Th K, *Das Zw. Vat. K.*, II (1967) 510.

zumsko poimanje vjere. Osjeća se težnja k fideizmu, i vjera se smatra kao skok u tamu, neka avantura, rizik. Istina, potrebno je oživjeti Božje otajstvo, ali se ne smijemo odreći razumske opravdanosti i očevidnosti svoje vjere. Sigurnost naše vjere nije nužna i apsolutna kao u prirodnim znanostima. To je moralna sigurnost ali, najdublja i najveća na zemlji, sigurnost ljubavi prema Onome koji nam se objavio i kome se posve predajemo. Stoga kršćanska vjera nije slijep rizik, skok u punu tamu, avantura čiji je ishod posve neostvariv, već je predanje Onome koji pruža posljednju sigurnost usred tame i nesigurnosti ovoga života i čuva nas od ledene osamljenosti i očaja. Vjera je sigurnost ili je nema.¹³

Vjera je čin slobodne životne odluke. Bog se čovjeku objavljuje u svojim znakovima, ali Bog se ne nameće silom, već se čovjek mora slobodno odlučiti da prihvati u vjeri Božju istinu. I najveći racionalni motivi vjere, očiti u sebi, uvijek su samo priprava k vjeri, vode k vjeri, ali čovjek se mora slobodno i svjesno odlučiti za ili protiv. Ta odluka nije neki puki "decionizam", neko subjektivno uvjerenje, nego životna i egzistencijalna stvarnost. "Znam komu sam povjеровao." (2. Tim 1, 12). U teologiji se to danas naziva *optio fundamentalis fidei*, to jest slobodna odluka koja zahvaća cijelo čovjekovo biće do njegovih najdubljih dubina. Uključuje odricanje autonomije razuma prihvaćajući otajstvo i oslon samo na Božje svjedočanstvo, i moralne autonomije podloživši se Božjim zahtjevima. I to neopozivo i trajno.¹⁴

Iako je čin slobodan, vjera je bitno milost. Čovjek ne može svojim snagama postići spasenje, postati dionikom božanske naravi. Čovjek na to nema prava. To je Božji dar, Očev dar (Iv 6, 44. 65). Djela Zakona ne mogu ostvariti spasenje (Rim 3, 28; Ef 2,8), ona mogu biti izraz naše vjernosti Bogu. Ako bi se čovjek djelima Zakona opravdavao, čovjek bi bio autor svojega spasenja i ne bi bila potrebna ni milost Kristova ni njegovo spasenje (Gal 2,21). To je bila zabluda farizejstva u židovstvu i pelagijanizma u kršćanstvu.¹⁵ Ako nema milosti, Božjeg dara, čin vjere ne može ostvariti ni sigurnost motiva vjerodostojnosti objave, ni dobra volja, iako su one potrebne i priprava su za čin vjere. Slijedi odatle da vjera i religija nije isto. U religijama se od-

ražava jedna od najdubljih dimenzija čovjekova bića, njegova religioznost. Čovjek je religiozno biće (Dj 17, 27). Traži i tapka za Bogom. Religije su različite i raznovrsne jer su djelo čovjekova duha, snažnih religioznih obnovitelja, to je uspon mučan čovjeka prema Bogu. U religijama važnu ulogu ima kozmička objava, temelji se na epifanijama Boga u prirodi i njezinim ciklusima.

Vjera je djelo Boga objavitelja koji ulazi u čovjekovu povijest, koji ide u susret čovjeku, objavljuje se u događajima koji su stvarni i nepovnljivi. Kršćanska vjera k tome jest vjerovanje da je Bog došao među nas, da se u Isusu utjelovio, da u njemu postajemo Božja djeca i dionici božanskog života. Krist, na koga se kršćanska vjera poziva, nije utemeljitelj religije kao što su to bili Buda, Orfej, Zoroastar i drugi. Isus je Božja Riječ, i ne donosi ljudski nauk, nego objavu samog Boga, ne utemeljuje religiju uz druge religije, već vjeru.

Riječ i pojam vjere ne spadaju zapravo u religijski rječnik koji govori o religioznom čuvstvu, osjećaju, doživljaju. Ni u kršćanskoj vjeri područje religioznosti nije isključeno. I ono je važno, ali nije bitno. Vjera kao milost ne razara čovjekovu narav, već je podrazumijeva. Vjera je nadnaravna milost. Ima ljudi koji imaju snažne religiozne osjećaje, ali nemaju vjere. I obratno, ima ljudi duboke vjere, a bez nekih religioznih osjećaja. Stoga je vjera zahtjevnija i teža od religioznih osjećaja.

Čuvati se ipak moramo od sinkretizma, da vjeru i religiju stavimo na istu razinu, ali i od sektaštva, da u religijama gledamo samo magiju i idolopoklonstvo. Neki u novije vrijeme govore o areligioznom kršćanstvu ili sekulariziranom.¹⁶ Moramo ispravno vrednovati vjeru i religiju. Religija nije u suprotnosti s vjerom, već je dopunjuje, čisti i daje joj pun smisao. Religija uspostavlja vezu između čovjeka i božanstva, i vezu među svojim sljedbenicima. To je ostvareno u punini u kršćanstvu i u katoličkom jedin-

13. Vidi: E. GALBIATI, *La fede nei personaggi della Bibbia*, Milano, 1968.

14. Vidi A. STERLE, *nav. čl.*, 36.

15. Vidi, E. GALBIATI, *nav. dj.*, 12 s. 17 – 19.

16. Vidi: H. de LUBAC, *nav. dj.*, 185 s.; A. STERLE, *nav. čl.*, 43.

stvu. Kršćanstvo je religija kateksohen, u punom smislu. Kršćanstvo bez religije, to jest bez religioznog osjećaja, življenja, liturgije, bez velikodušnosti pred Bogom, bez oblika, institucije, bogoštovnih čina, postalo bi mrtvo, vjera bi umrla od slabokrvnosti, postala bi ideologija a ne kršćanska vjera koja se temelji na sigurnosti Boga koji se objavljuje u Isusu Kristu, kome se predajemo posve u vjeri da Gospodin vlada u našem životu.¹⁷ To predanje razvijamo i njegujemo molitvenim duhom ispravne religioznosti.

II. VJERA U ŽIVOTU BIBLIJSKIH OSOBA

Biblija nam ne pruža samo izričaj vjere (he'emin i pistis) da izrekne temeljno iskustvo objavljeno religije, iskustvo čovjeka pred Bogom, već nam predstavlja niz ličnosti u kojima to postaje životna stvarnost. U njima možemo još bolje uočiti dubinu i snagu vjere koja je uvijek život i radost, snaga i pobjeda što pobjeđuje svijet. Iz velebne galerije biblijskih ličnosti navest ćemo samo neke, u izvjesnom smislu važnije osobe.

1. VJERA U MUŽEVIMA STAROG ZAVJETA

Iznijet ćemo snagu vjere u Abrahamu, Mojsiju i Iliji.

a) Abraham, otac vjerujućih

U židovskoj i kršćanskoj predaji Abraham je otac vjere, tip vjernika (Sir 44, 20), navještaj onih koji će svoje spasenje povjeriti samo Bogu i njegovoj Riječi (Heb 11, 8 – 13), otac mnogih naroda (Rim 4, 17), svih koje će vjera sjediniti s Isusom, u kojima je "Božja riječ istinitija od samih plodova te riječi".¹⁸

Abraham postaje uzorom i nadahniteljem onog što je Izrael uvijek smatrao kao izvorni stav vjere u Boga. Iako predaje kojenam govore o Abrahamu više govore što je Bog učinio za njega, više naglašavaju Božji plan u njegovu životu,

a ne govore što se odvija u njegovoj nutrini, ipak kroz to događanje lako otkrijemo snagu i moć vjere u njegovu životu koja ga čini ocem vjere.

Predaje o Abrahamu dolaze iz različitih vremena: jahvist, teolog povijesti, govori o njemu u 10. stoljeću prije Krista; elohist, katehet Božje nedostupnosti, u 9. stoljeću; svećenička predaja, navjestitelj Božje svetosti u vrijeme izgnanstva babilonskog i nakon njega, u 6. i 5. stoljeću; konačno pisac konačnog dijela knjige Zakona u 4. stoljeću. Svako vrijeme promatra Abrahama s posebnog gledišta, svako doba ističe nešto posebno, daje novi naglasak i snagu njegove vjere koja dosiže vrhunac u posljednjoj kušnji vjere, u žrtvi sina Izaka.

Prvi čin vjere. Jahvist nam iznosi Abrahamov poziv i njegovu seobu. "Idi iz zemlje svoje, iz zavičaja i doma očinskog u zemlju koju ću ti pokazati. Velik ću narod od tebe učiniti..." (Post 12, 1 – 3). Bog poziva Abrahama da ostavi očinski dom koji služi "drugim bogovima" i da slijedi glas jedinog i istinskog Boga. Daje mu veliko obećanje: zemlju i brojno potomstvo. I Abraham se zaputi u nepoznato, nesigurno, opasno, "ne znajući kamo ide" (Heb 11, 8). K tome, Saraja bijaše nerotkinja (Post 11, 30). Obećanje brojnog potomstva protivi se ljudskoj mogućnosti. Ali Abraham vjeruje, "u nadi protiv svake nade" (Rim 4, 18), povjeri se Nepoznatom koji ga zove.

Ipak za Abrahama to nije bio skok u tamu, rizik. Svjestan je da mu je Bog govorio i on se posve povjerava njemu koji je svjetlo, a tame u njemu nema, koji postaje jedina njegova sigurnost. Vjerovati znači koračati u tami i biti pri tom posve siguran da tama nije tamna za Boga kojemu se povjerava.¹⁹

Vjera na kušnji. Sara misli da je Bog zaboravio na dana obećanja, šuti, a godine prolaze. Svećenička predaja naglašava godine starosti: Abraham je imao 75 godina kad je otišao iz Harana (Post 12, 4). Sara misli: dosta sam bila strpljiva s Gospodinom 10 godina. Gospodin ne-

17. H. LUBAC, *nav. dj.*, 257.

18. J. DUPLACY, *nav. čl.* u RBT, 1421.

19. A. STERLE, *nav. čl.* 40.

će održati obećanja. Vjera je pokolebana i utječe se ljudskim ustanovama i mogućnostima da dobije sina od Abrahama. Sara daje svoju sluškinju Hagaru Abrahamu da dobije zakonita nasljednika (Post 16, 2 – 6). Sara misli da ni Bog ne može više nego što mogu ljudi. U stvari, izjednačuje Božja obećanja s ljudskim mogućnostima.

Ipak Jišmael nije sin obećanja, ostaje sin ropkinje. Ne donosi Sari radost koju je očekivala, već samo gorčinu života. Sara nije znala nadvladati kušnju vjere. Vjernik je često prokušan na sličan način. Zašto Bog tako dugo čeka? Istinski vjernik u tim trenucima raste u vjeri svjestan da Bog sve vodi i da će on sigurno ispuniti svoja obećanja (usp. Judita 8, 11 – 13).

Sara mora čekati još 14 godina (prema S) i tada dolazi vrijeme kad Bog jače ističe ljudsku nemoć i Božju moć. Jahvist nam iznosi događaj susreta Boga s Abrahamom pod njegovim šatorom u liku tajanstvenog gosta. "Tvoja će žena Sara imati sina!" (18,10). Sara koja prisluškuje iza zastora u šatoru smije se u sebi, ne vjeruje: oboje su ostarili, u njoj je prestalo što biva u ženama. Kako će roditi kad je starica? A Gospodin će: "Zar je Jahvi išta nemoguće?" (Post 18, 1 – 14).

Gospodin se sjeti Sare i rodi Abrahamu sina u njegovoj starosti, Izaka, sina obećanja. Sara se opet nasmiješi (Izak, etimološki = Smiješak), ali sad je to smiješak vjere, radost vjere koja je nadvladala kušnju nevjere i povjerovala u Božju svemoć.

Jahvist ne želi ovim događajem ukazati na jedan posebni slučaj Božjeg zahvata u životu Abrahama, već pokazati na živom primjeru kako Bog djeluje. Izrael živi u sličnim situacijama. Kao da je Bog odsutan, kao da ne može ništa ostvariti, kao da su njegova obećanja propala. Posebno to naglašava svećenička predaja. Pisac živi u babilonskom izgnanstvu. Izgleda da je sve propalo. Pisac svjedoči: Za vjernika uvijek ima nade. To će naglasiti Drugi Izaija (Iz 51,1– 3). Ne samo Izak već svaki Izraelac, svaki vjernik, odsječen je od stijene vjere koja je Abraham, izvađen iz duboke jame njegova posvemašnjeg predanja u Boga. Kao što je Božja svemoć nadvladala Abrahamovu nemoć i ljudsku nemogućnost, tako i sada u vrijeme babilonskog izgnan-

stva i uvijek Bog djeluje. Nema za vjernika beznadnog vremena. Samo se treba povjeriti Božjoj svemoći i prihvatiti Božja vremena.²⁰ Naš način brojenja "vremena" različit je od Božjeg vremena. Mi se zanosimo bijednim jadnim i prolaznim rezultatima. Božja vremena donose uvijek neusporedivo bolje rezultate koje ne možemo ni predvidjeti. Samo se treba u vjeri prepustiti Gospodinu i čekati njegovo vrijeme.

Posljednja kušnja vjere. Elohistička predaja predstavlja Abrahama kao oca vjere: "Abraham povjerova Jahvi, i to mu se uračuna u pravednost." (Post 15,6). Ali u ovoj objavi nema obećanja, zato se i ne zanima za rođenje Izaka od Sare, već za njegovo drugo rođenje na brdu Moriji i nakon toga donosi veliko obećanje (22, 16 – 18).

Kušnju da žrtvuje Izaka ne smijemo promatrati kao neki neobičan događaj što se dogodio Abrahamu. Pripovjedač katehet (E) želi naglasiti da u toj povijesti imamo slikovitu istinitu viziju vjernika i ideal osobne vjere. Pisac naglašava: "Bog stavi Abrahama na kušnju." (22,1). Čovjek se podlaže kušnji, i svojim rukama u vjeri i poslušnosti čini što smatra da je propast, a na kraju uviđa da ono što je Bog kanio nije propast i osuda, već blagoslov.

Sve je u ovom događaju važno (Post 22, 1 – 19). Abraham mora uzeti "svoga sina, jedinca svoga Izaka koga ljubi" i prinijeti ga na brdu u krajini Moriji, prinijeti za žrtvu paljenicu. Bog traži od Abrahama tešku stvar: sina obećanja, jedinca, svoju ljubav, svoju sigurnost, svoju nadu, Božja obećanja... Sve to mora prinijeti kao žrtvu na brdu "Jahvina providenja". Sam nacijska drva za paljenicu, osamari magarca, povede dvojicu svojih slugu i sina Izaka. Tek trećeg dana putovanja ugledaju brdo. Kušnja nije trenutak u životu, već često traje dugo i omogućuje veći rast u vjeri.

Na podnožju brda ostavi slugu i magarca, sam uz vatru i nož, a Izaku naslaže na leđa drva. Ganutljiv razgovor između oca i sina želi naglasiti snagu Abrahamove vjere. Na brdu podigne žrtvenik, naslaže drva, sveže sina i položi ga po drvima na žrtveniku, uzme nož da žrtvuje svoga sina, bolje reći sebe i svoju nadu. Abraham u toj kušnji ljudski neshvatljivoj kojom kao da završava budućnost i smisao njegova života, ostaje

Bogu vjeran. I Bog zahvaća u tom trenutku i izriče veliko obećanje.

S. Kierkegaard pita: "Tko je onaj koji starcu iz ruku trga štap, tko je onaj koji traži da starac sam prelomi svoj štap?" Čovjek ostaje bez riječi. Abrahamu se u tom trenutku, nastavlja isti, ne možemo približiti ljudskom sućuti i simpatijom, već samo sa *horor sacer*, sa strahopoštovanjem kao Izraelci pred Sinajem. Bog mu oduzima bilo kakav oslon na čovjeka. Može se samo na Boga osloniti koji je vjerniku jedina Sigurnost, Hridina, Pećina.²²

Izrael i svaki vjernik uči iz ove povijesti: nitko nema u svojim svoju budućnost, već je mora staviti bez pridržaja u Božje ruke, Bogu na raspolaganje. "Tko izgubi svoj život poradi mene, naći će ga" – veli Gospodin (Mt 10,39; 16, 25). Predanje u Boga nije stvar jednog trenutka u kojem prihvaćamo vjeru, već je to trajan život u vjeri kroz kušnje i poteškoće. Posebno u onoj posljednjoj kušnji vjere kad čovjek ostaje sam s Bogom, kad su svi mostovi s ljudima prekinuti, sve ljudske nade i mogućnosti pokopane, s Abrahamom moramo ostati vjerni Bogu da se i u nama ostvari novo, vječno rađanje na život i radost.

Biblijske predaje otkrivaju u liku Abrahama što znači živjeti s Bogom, živjeti svoju vjeru: spremnost da se sve ostavi, da se ne osloni na svoju sigurnost, a svoj život utemelji na Bogu. Čovjek vjere ne vjeruje u Boga koji mu je siguran jamac za njegove ljudske pothvate, ili jamstvo da će ostvariti blistavu budućnost, pa makar ti planovi bili veliki i uzvišeni, već u Boga kojemu se prepušta da ga vodi, svjestan da će se u svojem vremenu, u Božjem vremenu, i na njemu ostvariti velika djela koja neizmjerljivo nadilaze sve naše ljudske snove o veličini i slavi.²³ Stoga Izrael i u beznadnim danima kao i danima sreće i svijetlih dana ne zaziva Boga Davidova, već Boga Abrahama, Boga Izakova, Boga Jakovljeva, Boga oca koji su živjeli u vjeri Abrahama, oca svih vjerujućih.

b) Mojsije, učitelj vjere

Abraham je otac vjere Izraela, Mojsije je Božje sredstvo po kojem porobljen narod po-

staje slobodan, Božja baština, s kojim Jahve sklapa savez na Sinaju i daje mu Zakon, što odražava vjeru izabranog naroda. Razne predaje, svaka na svoj način, i ovdje donosi lik Mojsija u kojem se zrcali dubina i snaga njegove vjere. Jahvist nam ga donosi kao nadahnutog vođu, ispunjenog vjerom u Boga koji spašava svoj narod; elohist kao posrednika između Boga i naroda ispunjenog vjerom u Boga koji voli svoj narod; deuteronomist (četvrta predaja nastala u 6. stoljeću) kao objavitelja Zakona ispunjenog vjerom u Boga koji poučava svoj narod; svećenička predaja kao svećenika ispunjenog vjerom u Boga koji posvećuje svoj narod. Svaka na svoj način osvjetljuje ovaj divan lik čovjeka vjere koji vjeruje svom dušom u Božja obećanja i u sudbinu svojeg naroda kojeg voli svim bićem spreman da se za nj žrtvuje do poništenja sama sebe.

Vjera izbavitelja Izraela. Mojsije je čudesno spašen od pokolja izraelskih muškića. Odrastao je na egipatskom dvoru i već je na putu da postane visoki funkcionar na dvoru "Sina boga Sunca, Kralja Gornjeg i Donjeg Egipta, koji živi u vijeke" (vjerojatno Ramzes II.). Da je slijedio taj put, vjerojatno bismo njegovo ime našli zapisano na nekoj grobnici u dolini Nila. Ali on izabire drugi put. Vjera otaca koju je usisao s majčinim mlijekom, oživi u svojoj veličini. Vjeruje u Božja obećanja dana ocima i stavlja se uz bok svojeg naroda da svojom snagom ostvari Božja obećanja. Doživi neuspjeh. Božje vrijeme još nije došlo. Bježi iz Egipta u Midjan. Tu se smiri, stvori obitelj i ne misli više na Božja obećanja dana ocima.

Dok je čuvao ovce tasta Jitra, Bog Abrahama, Bog Izakov, Bog Jakovljevi, Bog otaca poziva ga iz "gorućeg grma" s Horeba, Božjega brda, da objavi narodu radosnu vijest da je došlo vrijeme izbavljenja iz kuće ropstva, da je došao trenutak spasenja za Izraela. Mojsije će biti izbavitelj. Mojsije, koji je u školi pustinje postao vrlo

20. J. HEIJKE, *nav. dj.*, 36.

21. S. KIERKEGAARD, *Furcht u. Zittern*, Düsseldorf, 17.

22. Vidi J. HEIJKE, *nav. dj.*, 38.

23. Vidi J. HEIJKE, *nav. dj.*, 40.

skroman i blag, ne osjeća se sposoban za taj zadatak, traži znak. Bog mu daje znak vjere: "Kad izvedeš narod iz Egipta, Bogu ćete iskazati štovanje na ovom mjestu." (Izl 3,12). Svrha izbavljenja jest stvaranje liturgijske zajednice, Crkve, sklapanje saveza iz kojeg se rađa Božji narod. Znak je to za vjernike. Bog traži poslušnu vjeru u onoga koga izabire za svoje poslanje.²⁴

Ni najiskrenija vjera ne isključuje tražanje, jače svjetlo, veću sigurnost. Mojsije vjeruje u Boga, vjeruje da je došao čas izbavljenja za njegov narod, ali sam se osjeća nesposoban za to poslanje. Postavlja redom pitanja Gospodinu ne bi li ga ipak toga oslobodio. Traži da mu objavi Ime. Bog mu objavljuje Ime svoje tajanstvene prisutnosti: Jahve.²⁵ Mojsije ne sumnja u Boga, sumnja u sebe. Vidi da je to za njega preteško. Moli da pošalje nekoga drugog. Ali Bog baš njega izabire da se otkrije Božja svećenička i čovjekova nesposobnost za ostvarivanje djela spasenja. Mojsije teško prihvaća poslanje što pisac Poslanice Hebrejima izjednačuje s "mukom Kristovom" (Heb 11,26).

Vjera u kušnji. Mojsije je nadvladao strah snagom koja izvire iz vjere. Stupa pred faraona neustrašivo, pun dostojanstvenog bijesa kako ga prikazuje Michelangelo u svojem nezaboravnom kipu. Prorok vjere u Jahvinu moć sa svojim štapićem objavljuje Jahvinu moć i faraon mora popustiti. Ali patnje Mojsiju dolaze od strane naroda. To je narod "tvrde šije" koji ga ne prihvaća.

Mojsije ipak voli taj narod, trpi s narodom i zauzima se za nj. Posebno u dva trenutka njegova vjera doseže vrletne vrhunce. Bilo je to kad je Izrael podigao zlatno tele (Izl 32) i kad se narod pobunio da neće dalje (Br 14). U pitanju je opstanak Božjeg naroda. Bog želi uništiti taj narod i od Mojsija izvesti novi Božji narod. Mojsije se zauzme za taj narod, spreman je da, poput Pavla, "osobno bude osuđen za uništenje" (Rim 9,3). "Ako nećeš oprostiti narodu grijeh, onda i mene izbriši iz svoje knjige koju si napisao." (Izl 32,32). Mojsije ovdje otkriva smionost i moć vjere, siguran je u uspjeh. Jahve voli Mojsija, u to Mojsije ne sumnja, onda mora voljeti i narod Izrael s kojim je jedno. Vjera i ljubav korčaju uvijek zajedno. Vjera snagom ljubavi dobiva od Boga oprostjenje za narod i sigurnost da će Jahve i dalje biti njegovim suputnikom na pu-

tu u svetu zemlju.²⁶

Najveća kušnja vjere. Mojsije ne ulazi u zemlju obećanja. Zašto? Svećenička predaja kaže — zbog nedostatka vjere kod voda meripskih (Br 20,2 — 13). Mojsije vjeruje u Božju moć, ali sumnja u Božju volju da će se pokazati "Svetim" narodu prkosnom i nevjernom. Do sad se Mojsije postavljao uz narod, a sad kao da želi braniti samog Boga pa svoju gorčinu stavlja u Božja usta. Bog ne treba naše jetke revnosti smatrajući druge nedostojnima Božje dobrote. I ljudi velike vjere u tu napast katkad padnu.²⁷

Mojsije završava svoje dane promatrajući u vjeri sjaj i ljepotu obećane zemlje u koju neće ući, a za koju je toliko trpio, što je i smisao njegova života. Vjera ga jača i krijepi. Niti kad kažnjava svoje prijatelje, Bog ih ne prestaje voljeti i častiti. Tako i Mojsije zasja u svem sjaju upravo u svojem zalazu u kojem odsijeva Jahvina ljubav prema Mojsiju koji ga sam "ukopa", odsijeva njegova veličina pred izabranim narodom koji ga časti kao proroka koji ne umire, zakonodavca i velikog učitelja vjere uvijek prisutna u svojem narodu. Samo Isus Krist, dovršitelj i punina objave ispunit će i dovršiti njegov Zakon, On koji je Prvi i Posljednji (Otk 21,13).

Mojsije kao učitelj vjere otkriva nam veličinu naše vjere. Ona se ne sastoji u velikim i čudesnim stvarima, već u prihvaćanju Božjeg poziva da u poniznosti i blagosti ostvarimo Božju volju. To je sva mudrost Mojsijeva i svetaca. Tu je i naša sreća i blaženstvo.

c) Ilija, prorok vjere

Vjera je odgovor Bogu Objavitelju. Proroci su "usta Božja" koja narodu donose objavu tako da je narod prihvati pa se u njemu rodi vjera. Ali proroci su prvi koji primaju poruku i prvi vjernici koji Bogu daju svoj vjernički "da". Svaki prorok na svoj način odgovara Božjem pozivu, vjera u svakom ima svoje

24. C. TOMIĆ, *Izlazak*, Zagreb, 1979, 83.

25. O značenju imena Jahve vidi C. TOMIĆ, *nav. dj.*, 83-88.

26. E. GALBIATI, *nav. dj.*, 52 s.

27. E. GALBIATI, *nav. dj.*, 54; C. TOMIĆ, *nav. dj.*, 333, 377 — 381.

značajke. U Iliji, uosobljenju starozavjetnog proroštva, nalazimo već sadržano sve što će proroci lijepo i uzvišeno reći o vjeri.

Pobjeda vjere. Ilija Tižbijac iz Gileada nastupa u vrijeme vrlo krizno za vjeru u Izraelu. Sve izgleda kao da je vjera u Jahvu osuđena da nestane u Izraelu. Kraljica Izebela, žena Ahabova, provodi vjersku politiku vješto i krvavo. Nestalo je, milom ili silom, Jahvinih proroka. Kult Baala i Aštarte duboko se ukorijenio u narodu. I tada Bog podiže Iliju, proroka vjere u Izraelu.

Ime mu kazuje smisao i cilj njegova života: Eli – jahu, Jahve je Bog moj. Živi u Bogu, iz Boga, za Boga. Drugim riječima: živi vjeru u Boga, živi iz vjere u Boga, živi vjeru za Boga. Snagom vjere stupa pred Ahaba i naviješta veliku sušu (1. Kr 17,1). Ni rose ni kiše neće biti. Baal, bog kiše i plodnosti ne pomaže. Samo Jahve, živi Bog, daje kišu i plodnost, dobro i zlo.

Poslušan Božjoj riječi, skriva se na potoku Keritu gdje ga Bog hrani kruhom i mesom. Bog ga šalje u Sarfatu Sidomsku i snaga njegove vjere učini da udovici i njezinom sinu u teškoj gladi neće nestati brašna i ulja (17,7 – 16). Ilijina vjera uskrisuje udovičina sina (17,17 – 24). Vrhunac vjere imamo na brdu Karmelu. Tu pada konačna odluka, odluka vjere: "Ako je Jahve Bog, slijedite ga; ako je Baal, slijedite njega." (18,21). Ilijina vjera ostvari čudo: oganj Jahvin pade i proguta paljenicu. I sav narod zavapi: "Jahve je Bog! Jahve je Bog!" (18,39).

Pobjeda vjere zablista na Karmelu. Uklonjeni su Baalovi proroci, njih 450, i pade kiša, a suša svršši. Jahve je jedini Bog, gospodar života i smrti, kiše i plodnosti, gospodar prirode i povijesti.

Vjera u krizi. Ni najveći Božji ljudi nisu lišeni kriza, kriza vjere. Izebela odluči osvetiti Baalove svećenike na Iliji. Ilija bježi ispunjen strahom, glađu i dosadom, bježi bez cilja na jug, daleko od Izebele. Iscrpljen i očajan dođe u Beer Šebu, krene sam dalje u pustinju, sjede pod smreku, zaželje umrijeti: "Već mi je svega dosta, Jahve! Uzmi dušu moju..." (19,4). Molitva izražava svu težinu krize, ali i to je molitva vjere koja traži snage.

Ilija zaspe pod smrekom. Budi ga anđeo Gospodnji: "Ustani i jedi!" Kraj njegova uzglav-

lja stoji na kamenu kruh i vrč vode. Jeo je i pio i opet legao. I drugi put javi mu se anđeo Jahvin, probudi ga i reče mu: "Ustani i jedi, jer je pred tobom dalek put!" (19,7). Jeo je i pio pa okrijepljen tom hranom išao 40 dana i noći do Božje gore Horeba. Prestaje lutanje bez cilja i sad ide prema cilju, prema svetom brdu, na izvore čiste vjere, na brdo intimnosti i prijateljstva Jahve s Mojsijem, na brdo sklapanja saveza.

Na brdu mu se javlja Jahve, Bog njegov. Ali Bog mu se ne javlja u vjetru, potresu, vatri, kao u prijašnjim teofanijama, već u tihom lahoru da Ilija shvati da je Bog sama dobrota i milosrđe. Ne objavljuje se u bučnim i spektakularnim prizorima, nego tiho i nezapaženo, ali sigurno i snažno u dubinama srca. Nazrijeva se novozavjetna objava.

Kola Izraelova i konjanici njegovi. Tajanstveno kao i Mojsije, Ilija završi svoje dane. Iliju prati vjerni učenik i nasljednik Elizej. Ali ne vidi njegov svršetak. "Ognjena kola i ognjeni konji" razdijeliše ih i Ilija "u vihoru uzađe na nebo". Elizej tad zavapi: "Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!" (2.Kr 2,1-13). Izriče veliku istinu. Snaga i veličina Izraelova nije u kolima i konjima, u vojnoj snazi i ratnom potencijalu, nego u karizmi proroštva, u vjeri koja tako snažno i pobjednički zasja u Iliji.²⁸

Proroci pisci osvijetlit će razne vidove i snagu vjere: Amos vjeru u Božju pravednost, Hošea vjeru u Božju ljubav, Drugi Izaija vjeru u snagu zadovoljštine, Jeremija vjeru koja kroz patnju dozrijeva, Ezekiel vjeru u uskrsnuće, Daniel vjeru u Božje kraljevstvo...

Izdvajamo dva značajna mjesta koja su posebno važna. U trenutku nacionalne opasnosti, u vrijeme kralja Ahaza, kad stanje izgleda beznadno i kad samo savez s Asirijom može spasiti državu, stupa prorok Izaija te Ahazu i svima jasno i odrešito kaže da samo junačka i autentična vjera spašava i narod i pojedinca, a nikakvi savezi s narodima. "Ako se na me ne oslonite (ako ne vjerujete u mene), održati se nećete." (Iz 7,9).

U vrijeme proroka Habakuka stanje je teško i mnogi pravednici tjeskobno postavljaju

28. O Ilijinom uznesenju vidi C. TOMIĆ, Veritas 11 (1980) 13 – 15.

ju pitanja kako se treba održati u tim danima. Prorok im dovikuje: "Pravednik od vjere živi." (Hab 2,4 b). Samo vjera je izvor i oslon u danima kušnje i teškoća, samo ona donosi spas i pobjedu. Proroci već naziru "ne više spašenu naciju kao takvu, nego crkvu, zajednicu siromaha koje povezuje osobna vjera."²⁹ Na tekst Habakuka poziva se i Pavao izlažući nauk o opravdanju vjerom (Rim 1,17; Gal 3,11; Heb 10,38).

c) Vjera u likovima Novog zavjeta

Naglasili smo da "vjera" i "vjerovati" ima vrlo važno mjesto u Novom zavjetu, da se kršćani nazivaju jednostavno vjernici. Temelj tome jest spoznaja Božje stvarnosti na neočekivan način: utjelovljenjem Sina Božjega. Bog je uzeo "lik sluge, postavši ljudima sličan, obličjem čovjeku nalik" (Fil 2,7). Bog će ostvariti spasenje i uspostaviti Božje kraljevstvo po "Riječi koja je postala tijelom" (Iv 1,14).

Iz velike galerije novozavjetnih likova vjere uzimamo tri najznačajnija: Mariju, Petra i Pavla.

a) Marija, majka vjere

Marija je jedina neposredna suradnica utjelovljenja i prva koja ispovijeda vjeru u Riječ koja je tijelom postala, i postaje majka vjere.

Blažena ti što povjerova. Anđeo Gabriel u navještenju Mariji objavljuje dva vida utjelovljenja izričajima i slikama Starog zavjeta: Dijete će njezino bi ti Sin Svevišnjega, Sin Božji, Bog; i drugi vid - to će Dijete roditi po Duhu Svetom (Lk 1,26 – 37). Marija će biti Djevica i Majka, Bogorodica.³⁰ Marija nije shvatila svu dubinu otajstva utjelovljenja, ali bitno shvaća i u vjeri daje svoj pristanak Bogu, pristanak u ime svega čovječanstva, u ime svakog od nas koji ispovijedamo da je Bog došao među nas i postao naš brat.

Marija u činu vjere izriče svu novost kršćanske vjere. Luka to iznosi majstorski u svojem velebnom diptihu da snažnije istakne Zaharijinu nevjeru i Marijinu vjeru.³¹ Zaharija je predstavljen kao "pravedan pred Bogom", "besprijeko-

ran" u opsluživanju Zakona, kao uzor, ideal starozavjetnog vjernika. Dobiva objavu anđela u svetom mjestu, u svetom trenutku dok obavlja svoju svećeničku službu. Navještaj rođenja djeteta od nerotkinje i u starosti, ima uzore iz Starog zavjeta (Post 17,19; 1. Sam 1,20; Suci 13,1 – 17). A ipak ne vjeruje i ostaje nijem dok se to ne ostvari. Marija nema nikakva naslova osim da je "djevica" i da je "milosti puna". Ne govori se o vremenu ni o mjestu anđelova dolaska. Spominje se samo mjesto Nazaret, nepoznato u Starom zavjetu i u židovskoj književnosti, i koje u to vrijeme nije bilo na dobrom glasu (Iv 1,46). Za djevičansko rođenje nema primjera u biblijskoj predaji. To je skok u nepoznato, oslon na Boga komu ništa nije nemoguće. Marija ipak kaže svoj "fiat", ispovijeda svoju vjeru u Božje otajstvo, u ono nemoguće po ljudskom, i traži oslon samo na Boga.

Kršćanska vjera koju Marija prva ispovijeda nije plod židovske predaje ni osobnih zasluga, već je plod milosti.³² To je uvijek nezasluzena darovana milost, vjera čista, nova, osobna. Marija prva ispovijeda tu vjeru i postaje majkom vjere. Na početku starozavjetne objave otkriva nam se u svom sjaju otac vjere Abraham, na početku novozavjetne objave sjaji Marija, Djevica i Majka, kao jutarnja zvijezda navješćujući novi Dan. I prvo blaženstvo pripada vjeri što izriče Elizabeta, ispunjena Duhom Svetim: "Blažena ti što povjerova!" (Lk 1,42).

Hod u vjeri. Marija više nema ukazanja. Za nju počinje hod u vjeri, u tami vjere koju obasjava nadnaravno svjetlo koje je zasjalo u njezinom srcu pri navještenju. Pohod Elizabeti potvrdio je njezinu vjeru, a događaji u Zaharijinoj kući (Lk 1,39–80) unijeli su novo svjetlo. Slijedi život u tami vjere u Nazaretu, pa dolazak u Betlehem. Tu rodi Isusa u tami štale (2,1–70). Pastiri dolaze i pripovijedaju neobične događaje. "Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i prebiraše ih u svom srcu." (Lk 2,19). U prikazanju u Hramu čuje proroštvo o Sinu od starca Šimuna, ali i o

29. J. DUPLACY, *nav. čl.* u RBT, 1424.

30. E. GALBIATI, *nav. dj.*, 108 s.

31. Vidi R. LAURENTIN, *Structure et théologie de Luc 1–2*, Paris, 1957, 33 – 42. Pisac vidi u tom prapavlovski kontrast između Zakona i Evanđelja.

32. Vidi J. GALOT, *nav. dj.*, 17 – 24.

svojim patnjama uza Sina (2,21 – 38). Slijedi poklon mudraca i bijeg u Egipat (Mt 2). Nakon Herodove smrti Josip se nastani u Nazaretu. Život se odvija kao da se ništa nije dogodilo. Tek kad je dijete postalo punoljetno – bar mizvot, u Jeruzalemu, u Hramu čuje objavu iz ustiju samog Isusa. Nakon proslave Pashe dječak Isus ostane u Jeruzalemu a da roditelji nisu znali. Nakon tri dana tjeskobnog traženja nađu ga u Hramu među učiteljima. "Sinko, zašto si nam to učinio? Gle, otac tvoj i ja žalosni smo te tražili." Pitanje izriče svu Marijinu tjeskobu i bol. Isus odgovara: "Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u kući Oca moga?" (2,48 – 49).

Uvaženi egzegeti vide u tom odgovoru objavu Isusova otajstva: njegov posebni i naravni odnos s Ocem – Abba, dublju objavu njegova identiteta.³³

Pred Marijom se sada otvara otajstvo odnosa njezina Sina prema Ocu. Može li to ljudsko srce shvatiti? Evanđelist kaže: "Oni ne razumješe riječi koju im reče." (Lk 2,50). Neki misle da se radi o pashalnom otajstvu koje im ostaje ne-shvatljivo. Ne shvaćaju intimni odnos između Oca i Sina, ne poznaju Sina kako ga poznaje Otac.³⁴

Marija "brižno čuvala sve ove uspomene u svom srcu." (Lk 2,52).

Snaga vjere. Svadba u Kani (Iv 2,1 – 10) otkriva nam moć i snagu Marijine vjere.

Marija vjeruje u Sina i u Oca nebeskog o kojem ovisi "čas" objave i sigurna je da će postići. "Sve je moguće onima koji vjeruju!" (Mk 9, 24). Živa, snažna i smiona vjera ostvaruje uvijek velike i nepredviđene, ali u Božjem srcu već predviđene stvari.³⁵

Evanđelist završava: "Isus učini prvo znamenje i objavi svoju slavu, te povjerovala u njega njegovi učenici." (Iv 2,11).

Vjera u otkupiteljskoj patnji. U navještenju se još ne govori izričito o patnji. To će jasno reći starac Šimun na Isusovu prikazanju u Hramu. I Mariji će samoj "mač probosti dušu" (Lk 2,35). Marija stoji uz križ (Iv 19,25), sudjeluje na djelu otkupljenja. Marija trpi, pati, strada. Marijina vjera kroz patnju postaje posve čista, jasna i svijetla. U otkupiteljskoj patnji Sina prepoznaje Očev plan. U patnji svojega Sina otkriva Božju ljubav. Isus nije žrtva Božje kazne niti

objava Božjeg gnjeva, već očitovanje Božje ljubavi. A ljubav je uvijek plodna. Zato i ljubav Oca i Sina, objavljena na križu, mora donijeti plodove spasenja, i to je rađanje novog čovječanstva kojemu Marija postaje duhovna majka, majka vjere (Iv 19,25 – 27). U svjetlu otkupljenja patnja i sama smrt dobivaju novo značenje u čovjekovu postojanju. Patnja, prihvaćena u ljubavi, postaje plodna i zaslužna.³⁶

Marijina vjera u pashalnom otajstvu koje se već nazrijeva u Šimunovu proročtvu i u Isusovim riječima u Hramu, dobiva svoju puninu, puno ostvarenje, vrhunac blaženstva najavljeno već na početku svima onima koji vjeruju (Iv 20,29).

b) Petar, Stijena vjere

Vjerovati u Novom zavjetu ne znači upoznati Isusove čine i riječi, njegove pokrete i njegov lik, nego spoznati Isusa, njegovo otajstvo, njegovo božanstvo. Znači spoznati osobu Isusa, u biblijskom značenju riječi, ući u živ, osoban i životan odnos s Kristom. I u tom suživotu, "spoznaji", imamo život vječni.³⁷ Vjera tako ostvaruje novo postojanje, bivovanje (Iz 7,9), novi život (Hab 2,4) ovdje i sada (Iv 11,25 – 26).

Ispovijest vjere. Isus postupno sebe predstavlja kao predmet vjere. Čudesima i riječima sebe ovjerovljuje kao Božjeg Poslanika, Proroka, Krista. Nastaje velik duhovni pokret koji se okuplja oko njega. Među onima koji ga prihvaćaju kao učitelja izabire svoje učenike i među njima užu krug, dvanaesticu s Petrom na čelu.

Dvanaestorica prate Isusa na njegovu putovanju dok naviješta narodu da je Božje kraljevstvo blizu. Isus traži od svojih učenika posvemašnje predanje u njega, velikodušno odricanje od svega i svih svojih interesa, vjeru u njegovu osobu (Mt 10,37 s; Lk 12,8.22 – 34...). Petar i apo-

33. Vidi R. LAURENTIN, *Jésus au temple*, Pariz, 1966. Tu iznosi razna tumačenja Isusovih riječi.

34. J. GALOT, *nav. dj.*, 89. Vidi u Isusovom odgovoru jasno objavu Isusova božanstva. Posebno str. 90 – 93.

35. Vidi C. TOMIĆ, *Marija Majka*, Zagreb, 1984, 96 – 98.

36. Vidi J. GALOT, *nav. dj.*, 131 – 133.

37. J. HEIJKE, *nav. dj.*, 108 – 116.

stoli pokazuju da imaju vjere, ali to je još slaba vjera. Zato ih često prekorava da su "malovjerni".³⁸ To očituje Petar u noći na moru. Učenici su daleko od Isusa, izloženi udarcima orkansko vjetra koji podiže velike valove koji se poigravaju s lađom. Ugledavši Isusa kako hoda po moru, prestrašeni kriknuše od straha: "Utvara!" Isus ih jača: "Hrabro samo! Ja sam! Ne bojte se!" Petar prihvati i reče: "Gospodine, ako si ti, zapovijedi mi da dođem k tebi!" Isus će: "Dođi!" Petar siđe s lađe i hodajući po vodi pođe k Isusu. Ali kad spazi vjetar, poplaši se, počne tonuti te krikne: "Gospodine, spasi me!" Isus odmah pruži ruku, dohvati ga i kaže mu: "Malovjerni, zašto si posumnjao?" Kad uđe u lađu, utihnu vjetar. Oni na lađi poklone mu se govoreći: "Uistinu, ti si Sin Božji!" (Mt 14,22-33). Tko stavlja nadu i predanje u Gospodina, ima udio u njegovu moć, hoda po vodi. Oni ma koji vjeruju, Svemoć Božja koja se u Kristu očituje, očituje se i u vjernicima njegovim.³⁹

Matej nam donosi Petrovu punu ispovijest vjere, što je vjera apostola, vjera Crkve (Mt 16, 13 – 23). Matej donosi "govor o Petru unutar besjede u prisposodobama o otajstvu Crkve (gl. 13) i besjede o životu Crkve (gl. 18). Sam čin ispovijesti vjere i obećanja prvenstva uokviruje u dvije kristofanije: na uzburkanom moru i u mirnom zanosu na gori preobraženja.

Događaj se odvija u šumovitom i tihom predjelu u krajevima Cezareje Filipove.⁴⁰ Isus se već povlači od mnoštva koje se udaljuje od njega i posvećuje se svojim učenicima. Isus ih upita: "Što govore ljudi, tko je Sin Čovječji?" Oni rekoše: "Jedni da je Ivan Krstitelj; drugi da je Ilija; treći opet da je Jeremija ili koji od proroka." A Isus će: "A vi, što vi kažete, tko sam ja?" Pred svima i u ime svijeta Petar ispovijeda: "Ti si Krist, Sin Boga živoga!" Kršćanska vjera nije vjera u Isusove riječi i djela, već vjera u njegovo božanstvo. Isus će na to: "Blago tebi Šimune, sine Jonin, jer ti to ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj koji je na nebesima. A ja tebi kažem: Ti si Petar – Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju..." Vjera je uvijek milost od ozgor, milosni dar Oca koji nam se objavljuje u Kristu.

Petar će tu vjeru ponovno potvrditi u kalfarnaumskoj krizi, kad "mnogi učenici odstupi-

še, više nisu išli s njime". Isus se obrati dvanaestorici: "Da možda i vi ne kanite otići?" Odgovori Šimun Petar: "Gospodine, kome da idemo? Ti imaš riječi života vječnoga! I mi vjerujemo i znamo: Ti si Svetac Božji!" (Iv 6,66 – 69). "Svetac Božji" pokazuje svojstven Isusov odnos prema Ocu (hagios tu theu), božansko sinovstvo i odnos prema Duhu Svetom koji ga očituje kao Božjeg Sina, te odnos prema nama kojima obećaje dar Duha, Duha Životvorca. Snažno je izraženo vazmeno otajstvo. Ovdje imamo vrhunac vjere u Isusa Krista.⁴¹

Vjera u kušnji. Petar ispovijeda vjeru u Isusa Sina Božjega, u Isusa, Sveca Božjega. Za Petra, Isus je Mesija – Krist i ima jedinstven odnos s Bogom kao Sin s Ocem. Sigurno ta vjera još nije zreła i savršena. Ipak za Petra "Sin Božji" i "Svetac Božji" nadilazi sve što su izričaji mogli imati u svijesti starozavjetnog vjernika. Apostoli i Petar mogli su polako ponirati u otajstvo Isusove osobe, usinovski odnos s Ocem. Isus Boga uvijek naziva "Abba" da izrazi osobit i jedinstven odnos prema svome Ocu. Isus govori da samo Otac poznaje Sina, samo Sin Oca i onaj kome Sin hoće objaviti (Mt 11,25 – 27). Ipak još skriveno ostaje pashalno otajstvo. Isus naviješta da će se spasenje i mesijanska proslava ostvariti u križu i uskrsnuću. Isus to triput naviješta (Mt 16,21 – 23; 17,22 – 23; 20, 17 – 19 i par). Petar ispovijeda vjeru u Isusovo božansko mesijanstvo (Mt 16,16), ali pokazuje se tako slab pred otajstvom križa (16,22 s).

Petrova vjera neće smalaksati ni u tom času muke i smrti. Ali to je opet milost i moć Isusove molitve. Isus reče Petru na pashalnoj večeri: "Šimune, Šimune, evo sotona zaiska da vas prorešeta kao pšenicu. Ali ja sam molio za tebe da ne malakše tvoja vjera. Pa kad k sebi dođeš, učvrsti svoju braću." (Lk 22,31s). Petar će u noći Muke triput zatajiti Isusa. Vjera kao žar ostat će zapretana ispod pepela izgorjelih ljudskih ambicija i težnja i nanovo će se razbuknati u ne-

38. "Malovjerni" dolazi u Novom zavjetu šest puta, kod Mateja pet puta.

39. J. HEIJKE, *nav dj*, 65 – 68.

40. Vidi C. TOMIĆ, *Petar–Stijena*, Zagreb, 1980, o autentičnosti teksta i literatura o tome, str. 21 s, 35.

41. C. TOMIĆ, *nav. dj*, 20.

ugasiv plamen raspljen Duhom Svetim.⁴² Gorki Petrov plač u noći izdaje, plod je Isusove molitve za nesigurnog Petra čija će vjera zablistati u svojoj veličini u susretu s Kristom Proslavljenim. Vjera je uvijek dar, milost Kristove molitve uvijek nosi značaj darovanosti, nezasluženosti i milosnosti.

Vjera u punini. Vjera u Uskrsnulog Gospodina temelj je radosne vijesti, evanđeoskog navještaja. Prvi svjedok uskrsnuća je Petar. Najstariji obrazac uskrsne vjere koji donosi Pavao, na prvo mjesto stavlja Petra: "Predadoh vam što i primih: Krist umrije za grijehе naše... bi pokopan i uskrsnu treći dan... ukaza se Kefi, zatim dvanaestorici..." (1. Kor 15,3 – 8). Učenicima koji se vraćaju iz Emausa nakon susreta s Uskrsnim, jednaestorica i oni koji bijahu s njime radošno su uskliknuli: "Doista, uskrsnu Gospodin i ukaza se Šimunu!" (Lk 24,34). Neki idu tako daleko da sva ukazanja svode na Petrovo "viđenje" koji je prvi došao do vjere u Uskrsnulog Gospodina.⁴³ Svi se slažu da se na objavi i ukazanju Petru temelji uskrsna vjera. Petar će po Isusovoj riječi učvrstiti u vjeri Isusove učenike.

To će Isus potvrditi u svojem ukazanju kod Tiberijadskog jezera (Iv 21). Isus triput postavlja Petru pitanje o njegovoj ljubavi prema njemu. Tada mu Isus Proslavljeni predaje svoje stado: "Pasi jaganjce moje, pasi ovce moje" (Iv 21,15 – 17). Nakon ispovijesti vjere u Krista, Sina Božjega, Isus obećaje Petru prvenstvo u njegovoj Crkvi (Mt 16,17 – 19), i nakon ispovijesti ljubavi ustoličuje Petra u prvenstvu u Crkvi Božjoj. Vjera i ljubav su povezane. I Petrova vlast i čast jest služenje u vjeri i ljubavi. Crkva rasijana po cijelom svijetu okupljena oko stola Gospodnjeg, kao Petar i apostoli kod Genezaretskog jezera, doživljava uskrsnu radost i zajedništvo s Kristom sjedinjena s Petrom.⁴⁴

Vjera u Krista dosiže vrhunac na Duhove. Apostoli vjeruju da je Uskrsnuli Isus Krist i Gospodin. U snazi Duha Svetoga ulaze u otajstvo mesijanskog kraljevstva, što je novi Izrael, novi Božji narod; poslani su u sav svijet da propovijedaju evanđelje svemu stvorenju (Mt 28,16 – 18; Mk 16,14 – 18).

Pedasetnica je spomen sklapanja sinajskog saveza i rađanje Božjeg naroda – Izraela. Duhovski događaj koji podsjeća teofanijom na sinajsku

objavu (vjetar, vatra, potres) označava početak novog Božjeg naroda, Kristove Crkve koja je plod pashalnog otajstva i dara Duha Svetoga. Čudo jezika zorno izražava univerzalni misionarski poziv zajednice. Snaga Duha Svetoga potiče svjedoke na čelu s Petrom da dadu svjedočanstvo vjere Crkve riječju, životom i smrću.⁴⁵

Petar zajedno s jedanaestoricom na Duhove svečano ispovijeda vjeru: Isus kojega vi razapeste, Bog učini Gospodinom i Kristom (Dj 2, 36). Svi mogu primiti oprostjenje grijehа i dar Svetoga Duha ako se obrate i krste u ime Isusa Krista (Dj 2,38). Tu vjeru Petar ispovijeda i pred Vijećem: "Nema, uistinu pod nebom drugoga imena dana ljudima po kojemu se možemo spasiti." (Dj 4,12).

Petar će tu vjeru Crkve pronositi svijetom i zapečatiti svojom krvlju na križu u Rimu, kako mu je Gospodin i rekao: "Zaista, zaista, kažem ti: Dok si bio mlađi, sam si se opasivao i hodio kamo si htio; ali kad ostariš, raširit ćeš ruke i drugi će te opasivati i voditi kamo nećeš." A to mu reče nagoviještajući kakvom će smrću proslaviti Boga (Iv 21,18 s).⁴⁶

c) Pavao, apostol vjere

Vjera u Boga Stvoritelja koji je uskrisio Isusa Raspetog i učinio ga Gospodinom i Kristom, odnos s tim Isusom koji je bio mrtav a sada je živ, odjeven moći i slavom, prožima sav život velikog apostola pogana Pavla. O Pavlovoj vjeri govore nam Djela apostolska i njegove poslanice u kojima se naziru najdublji i najintimniji osjećaji i stanje njegove duše u raznim okolnostima. Dodimut ćemo samo neke značajke vjere ovog učitelja i apostola kršćanske vjere.

Trenutak milosti. Savao je pristao na Stjepanovo smaknuće (Dj 7,58; 8,1). Pustošio je Crkvu, ulazio u kuće, odvlačio muževe i žene i predavao ih u tamnicu. U novom "Putu", kršćanskoj vjeri, vidi opasnost za otačku vjeru i smatra da ga Bog zove da očisti zemlju od te pogibli.

42. Vidi C. TOMIĆ, *nav. dj.* 20.

43. Vidi C. TOMIĆ, *nav. dj.* 29 – 30.

44. Vidi C. TOMIĆ, *nav. dj.* 32 – 35.

45. Vidi E. GALBIATI, *nav. dj.* 151 – 153.

46. C. TOMIĆ, *nav. dj.* 33 s.

Dok je bio "sveudilj zadahnut prijetnjom i pokoljem prema učenicima Gospodnjim", pred Damaskom Krist ga zaustavi, baca ga na zemlju, ukazuje mu se živ i blistav u slavi uskrsnuća (Dj 9,1 – 26). Pavao, "zahvaćen od Krista", velikodušno daje svoj odgovor Kristu (Fil 3,12 – 14). U njemu umire stari čovjek, farizej, i rađa se novi čovjek u Kristu. Od sad "sve gubitkom smatram zbog onog najuzvišenijeg, zbog spoznanja Isusa Krista, Gospodina mojega, radi kojeg sve izgubih i otpadom smatram: da Krista steknem..." (Fil 3,4 – 8). Od sad se Pavao "hvali" samo u Kristu.⁴⁷ Krist je jedini temelj, najviša vrijednost i samo u Kristu može se graditi istinski nov i radostan život.

Vjerovati u Krista. Pavao otkriva da postojanje i vrijednost ljudskog života nije rezultat samodostatnosti čovjeka, već milost i snaga Isusa Krista, dosljedno Boga. Stoga je pred Bogom najizvrsnija "spoznaja Isusa Krista", "upoznati njega i snagu uskrsnuća njegova i zajedništvo u patnjama njegovim". To znači vjerovati u osobu Krista. "Upoznati Krista" najkraća je formula za vjeru.⁴⁸

Pavao je upoznao Kristovo božanstvo (Fil 2,6 – 8; 2. Kor 8,9), Kristovu strašnu muku (Gal 3,1), ali nadasve se zaustavlja na spoznaji Kristove slave koji je u nebu, u Božjem svijetu ali to nebo nije daleko, to je božanska dimenzija (Ef 4,4 – 10). Vjera za Pavla nije apstraktna spoznaja Krista, već predanje cijelog bića jednoj osobi, a ta je proslavljeni Krist. I stvara se međusobni odnos, suživot, jedan život. "Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist". (Gal 2,20). Pavao kao i svaki kršćanin u snazi krštenja živi u Kristu i Krist u njemu (2. Kor 13,3 – 5). Iz tamnice piše Efežanima: "Otac Slave... prosvijetlio vam oči srca da upoznate koje li nade u pozivu njegovu, koje li bogate slave u baštini njegovoj među svetima i koje li prekomjerne veličine u moći njegovoj prema nama koji vjerujemo: ona je primjerena djelotvornosti sile i snage njegove koju na djelu pokaza u Kristu kad ga uskrisi od mrtvih..." (Ef 1,17 – 21). Vjera uza sve neprijateljske tjeskobe i navale rađa intimnom radošću (Rim 8,35 – 39). Pavao nije ravnodušan prema tjeskobama, progonst vima i bolestima koje ga snalaze. Ali vjera ga čini uvijek jakim i pobjedonosnim. Vjerom u Krista svjestan je da se "sna-

ga u slabosti usavršuje", i "kad sam slab, onda sam jak" (2. Kor 12,7 – 10).

Samo vjera spašava. Rasprave s judaizantima prisiljavaju Pavla da produbi problem vjere i osobnog čovjekovog napora.⁴⁹ Pitanje se postavlja u svoj oštini: Može li čovjek svojim moralnim snagama postati onakav kakvim ga Bog hoće, može li se čovjek spasiti "djelima" Zakona?

Zakon, naredbe i propisi koji uređuju savkolik život Izraelca, postaju izvorom života i svjetla, radosti i mira. Izrael se ne nalazi nikad pred pukim propisima ili pisanim zakonima. On shvaća Zakon kao Božju aktivnu prisutnost u povijesti, vršenje Zakona kao razgovor s Bogom, kao radostan odgovor Božjem glasu. Ali kad taj Zakon postaje sebi svrha, kad čovjek misli da se po djelima Zakona može spasiti i sebe ostvariti, prestaje dijalog s Bogom, život milosti i ljubavi i nastaje neplodni formalizam, umišljena oholost, legalizam, farizejstvo što odvodi od Boga. Proroci će ustati: "Srce ovog naroda daleko je od mene." (Iz 29,13). "Tumači Zakona mene ne upoznaše... Kako možete tvrditi: Mi smo mudri, u nas je Zakon Jahvin! Zaista, u laž ga je pretvorila lažljiva pisaljka pisara." (Jr 2,8; 8,8). Proroci traže ovisnost o Bogu, osobno zajedništvo s njima, dijalog s Bogom.

Judaizanti unose zabunu među kršćane iznoseći ideje farizejstva, legalizma, ritualizma. Smatraju da čovjeku nije potrebna milost da donosi plodove života, da sebe ostvari, da sebe spasi. Konačno čovjekovo spasenje ovisi posve o njemu, o njegovu radu, a Božja i Kristova milost nije potrebna. Bog čak postaje dužnikom pravedna čovjeka.

47. Pavao u svojim poslanicama 35 puta upotrebljava riječ "hvaliti" dok u ostalim dijelovima Novog zavjeta susrećemo riječ samo jednom kod Jakova.

48. J. HEIJKE, *nav. dj.*, 71.

49. Značajno je da Pavao u prve dvije poslanice (1. i 2. Sol) rijetko navodi Stari zavjet. Naprotiv, u poslanicama trećeg misionarskog putovanja (Gal, 1. i 2. Kor, Rim, Fil) vrlo često navodi Stari zavjet. U poslanicama sužanjstva opet manje susrećemo na navode iz Starog zavjeta.

Sigurno rasprava sa Židovima, posebno judaizantima, sile ga da više usmjeri izlaganje u skladu sa Starim zavjetom i da pokaže kako je Božje djelovanje uvijek jednako, da već i Stari zavjet svjedoči da spašava samo vjera.

Pavao jasno izriče Kristov nauk: "Čovjek se ne opravdava po djelima Zakona, nego vjerom u Isusa Krista." (Gal 2,16) "Čovjek se opravdava vjerom bez djela Zakona." (Rim 3,28). "Ta milošću ste spašeni po vjeri! I to ne po sebi! Božji je to dar! Ne po djelima, da se ne bi tko hvastao." (Ef 2,8 – 9).

Pavao ukazuje i na tamni dio čovjekova bića, a to je njegova grešnost, na koju protivnici zaboravljaju. Svi ljudi, i Židovi i pogani, grijehom su okaljani. Čovjek je rob grijeha. Sebe ne razumije. Čini ono što ne bi htio (Rim 3,23 – 29; 7,15 – 24). Čovjek je jedno biće, osuđeno na propast i promašaj ako je sebi prepušteno. Samo Božja snaga (dynamis) koja nam se daje u uskrsnulom Kristu otklanja grešnu nedostatnost čovjeka pred Bogom, daje nam oprostene grijeha i novi život snagom vjere u Krista (Rim 4,23 – 5,1). Taj novi život jest Kristov život u nama, život proslavljenog Gospodina (Gal 2,20), život po Duhu Posvetitelju po kome postajemo sinovi Božji u Kristu (usp. Rim 1,4), u kojem kličemo: "Abba! Oče!" (8,15).

Vjeru sam sačuvao. Vjera je život u Kristu, posvemašnje predanje njegovu vodstvu, prihvaćanje Božjeg životnog vodstva. Nije samo uzdignuće čovjeka već i davanje časti Bogu. A opet nije to samo pobožno čuvstvo, otuđenje od životne stvarnosti, bijeg iz svijeta, već duboko aktivno sudjelovanje na ostvarenju Božjega djela. Vjernik gleda svijet kao Božje djelo u kojem je pozvan da djeluje, da ga oplemenjuje, da ga učini dostojnim Božje i Kristove slave. Tko se izvlači iz svojih dužnosti, obiteljskih, religioznih i društvenih, "zanijkao je vjeru i gori je od nevjernika" (1. Tim 5,8).

Vjera je više nego ponavljati "Credo". Traži da se provodi kršćanski život. Pavao vidi veću opasnost od doktrinalnih zabluda u kolebanju, klonulosti i zatajivanju vjere. Zato potiče: "Obucimo oklop vjere i ljubavi" (1. Sol 5,8), te budimo postojani, ustrajni, čvrsti u vjeri (Fil 1,7; 2. Kor 1,24; 2. Sol 1,4).

Život vjere ugrožen je izvana i iznutra. Izvana su progonstva, nevolje i tjeskobe (2. Sol 1,4). Veća opasnost za vjeru je iznutra. U nama još uvijek ostaje stari čovjek koji nije posve spašen, posve otkupljen. Vjera je pobjeda nad nevjerom koja u nama uvijek tinja. Vjera je stoga stal-

na borba koja ipak ne dovodi do zdvojnosti, već rađa radost, veselje i utjehu (1. Sol 1,3; Rim 1,12; Fil 1,25). Ne zatvara čovjeka u njegovu bijedu i egoizam, već ga otvara potrebi i bližnjega, stvara zajedništvo života (Ef 4,5).

Život s Kristom počinje činom krštenja: čovjek silazi u grob s Kristom da s njime uskrsne na novi život (Rim 6,3 – 14), odriče se svoje samodostatnosti, egoizma, oholosti i povjerenja u sebe da bi slijedio Krista u novosti života. Bog postaje Otac krhka i grešna čovjeka, koji bi bez njegove milosrdne prisutnosti propao. Počinje novo stvorenje, novi život u vjeri, čovjek postaje sposoban da ostvari sebe. Cilj je uskrsnuće, što je punina čovjekova ostvarenja.⁵⁰

Stoga Pavao govori zanosno o uskrsnuću. Vjera u Krista Uskrsnulog temelj je nade vjernika u uskrsnuće (1. Kor 15,3 – 11). Uskrsnuće je nov način postojanja (1. Kor 15,47 – 57). Smrt nije čisto fizički i fiziološki čin, već krije u sebi otajstvo grijeha (1. Kor 15,26). Čovjek osjeća odbojnost, grozu nad vlastitim uništenjem i pred skokom u tamu. Za vjernika je radošno "ići u susret Kristu". Pavao zna da smrt ne može biti raskid s Kristom, zato ga ona ne uznemiruje. Čak žudi za tim susretom. "Želja mi je otići i biti s Kristom, jer to je mnogo bolje". (Fil 1,23). Stoga mirno piše u predvečerje svojega života: "Ja se već prinosim za žrtvu ljevanicu, prispjelo je vrijeme moga odlaska. Dobar sam boj bio, trku završio, vjeru sačuvao. Stoga, pripravljen mi je vijenac pravednosti kojim će mi u onaj Dan uzvratiti Gospodin, pravedan sudac, ne samo meni nego i svima koji s ljubavlju čekaju njegov pojavak." (2. Tim 4,6 – 8).

ZAKLJUČAK

Židovska i kršćanska vjera nije skup istina o Bogu, već posvemašnje predanje, oslon, povjerenje Bogu, Kristu, iz kojeg se rađa spasenje, sigurnost, radost i život vječni. Ona ostaje uvijek velik, nezaslužen, milosni dar. Nije to dar koji se može pohraniti, već nešto živo, dinamično i stvaralačko u našem životu; ne samo neki isje-

⁵⁰ O odnosu vjere i uskrsnuća Isusova vidi: J. HEIJKE, *nav. dj.*, 85 – 92.

čak u našem životu, nego prožima naš svakoliki život. Vjera nas vodi u zagrljaj ljubavi Trojednog Boga.

Veliki su se biblijski likovi kroz povijest odazivali Božjem pozivu u vjeri i ostvarili velika i silna djela. Nije to galerija velikih ličnosti niti muzej voštanih figura. To su uvijek živi likovi koji nas i danas nadahnjuju i ohrabruju da prihvatimo i živimo vjeru, upravo zato što su zapisani u Bibliji. Ona ne donosi samo prošlost, već je živa Božja riječ u sadašnjosti, oživljava te likove u našem vremenu i životu, u vjerničkoj zajednici (usp. Sir 46,12; 49,10).

I danas osjećamo potrebu da se naglasi istina biblijske vjere. Danas se kršćanstvo osjeća ugroženo s jedne strane od pretjeranog nag-

laska korisnosti kateheze i kršćanskog odgoja, opsluživanja zapovijedi kao sredstvo da se primi spasenje i izbjegne sudu, a zaboravlja se da je vjera koja spašava milost koju postizemo molitvom. I tako se ponavlja zabluda legalizma što podsjeća na farizejstvo, ili čovjekove samodostatnosti glede spasenja što odiše pelagijanizmom i završava porazom pred silama zla. S druge strane, neki upadaju u drugu krajnost popuštanjući nekom fideizmu što podsjeća na stari luteranizam i janzenizam, i zabacuje djela vjere. Istina, danas se traže djela vjere, ali ona izvire iz milosti vjere. Vjernik "od vjere živi". Potrebna su i djela i vjera, i milost i zapovijedi, ali sve izlazi iz vjere koja se ostvaruje u ljubavi koja je veza savršenstva.